

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України «Про примусове виконання рішень»

1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту

Виконання судових рішень є невід'ємною частиною судового розгляду в розумінні статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що передбачає право на справедливий суд.

Відповідно, внаслідок невиконання чи тривалого виконання таких рішень не досягається кінцева мета правосуддя – захист інтересів громадян і реальне поновлення їхніх порушених прав, що, відповідно, негативно впливає на систему захисту прав в Україні.

Більше того, системне невиконання рішень судів за минулі десятиріччя обернулось для країни значною соціально-економічною проблемою.

Згідно з офіційною статистикою Мін'юсту, наприклад, за 2020 рік розмір стягнутої за цей період заборгованості склав лише 20,7 млрд. грн. В той же час, нестягнутою залишилась заборгованість на загальну суму 770 млрд. грн. Загальна сума боргу, несплаченого за судовими рішеннями складає більше однієї четвертої річного ВВП України. Це також демонструє, що реальний рівень виконання в Україні на сьогоднішній день становить 2,6%. Більшу частину від загальної суми боргу, несплаченого за судовими рішеннями в розмірі 796,8 млрд. грн, складає заборгованість державного сектору, включаючи державні підприємства.

З 2016 року система примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (далі – рішення) в Україні передбачає змішану модель. Так, примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби та у визначених Законом України «Про виконавче провадження» випадках – на приватних виконавців

Наразі в Україні здійснюють свою діяльність більш як 220 приватних виконавців (і близько 300 помічників приватних виконавців).

За показниками 2019 року ефективність приватної системи примусового виконання рішень за критерієм суми коштів стягнутого боргу більш ніж вдвічі перевищує аналогічний показник державної системи примусового виконання рішень (5,8% проти 2,3%). У середньому розрахунку ефективність одного приватного виконавця за аналогічним показником більш як в 5 разів перевищує ефективність одного державного виконавця (19,5 млн. грн. проти 3,7 млн. грн.).

Разом з тим, не зважаючи на успішність діяльності інституту приватних виконавців умови здійснення ними примусового виконання рішень є обмеженими, зокрема, щодо виконання ними обмеженого переліку категорій рішень, які підлягають примусовому виконанню. Таке обмеження потребує перегляду, надання повноважень приватним виконавцям виконувати рішення на користь держави розвантажить органи державної виконавчої служби, а також сприятиме збільшенню надходження коштів до Державного бюджету України.

Крім того, існуючі заходи примусового виконання рішень є занадто застарілими. Не урегульованість порядків виконання більшості категорій рішень призводить до того, що держава, бізнес та громадяни втрачають кошти, а також довіру до правосуддя в цілому, оскільки не досягають захисту та поновлення своїх прав.

Важливим є й те, що примусове виконання рішень потребує удосконалення шляхом цифровізації та оптимізації процесів звернення стягнення на майно боржника.

2. Мета і завдання прийняття законопроекту

Метою і завданням проєкту Закону є комплексне удосконалення процесу примусового виконання рішень.

3. Загальна характеристика та основні положення законопроекту

Проект Закону України «Про примусове виконання рішень» визначає загальні засади та порядок здійснення примусового виконання рішень, а також правовий статус, завдання та основи організації і діяльності суб'єктів примусового виконання рішень.

Новації, передбачені проєктом Закону, умовно поділяються за наступними напрямками:

- 1) розширення повноважень приватних виконавців та полегшення доступу до професії приватного виконавця для збільшення їх загальної кількості, розширення повноважень помічника приватного виконавця;
- 2) цифровізація процесу примусового виконання рішень;
- 3) визначення особливостей виконання окремих категорій рішень;
- 4) нові підходи до звернення стягнення на майно боржника, визначення особливостей звернення стягнення на окремі види майна.

Так, для полегшення доступу до професії приватного виконавця та збільшення їх загальної кількості передбачається шляхом запровадження початкової підготовки (проходження навчання та стажування особи, яка має намір здійснювати діяльність приватного виконавця, після складання кваліфікаційного іспиту (стаття 22); скорочення з шести місяців до трьох терміну, після закінчення якого особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, матиме право скласти його повторно (статті 21).

Крім того укріплення інституту приватного виконання удосконалюється шляхом перегляду режиму дисциплінарного нагляду та контролю, а також унормуванням та удосконаленням порядків здійснення перевірок діяльності приватних виконавців (зокрема, визначено вимоги до звернень щодо рішень, дій або бездіяльності приватних виконавців; якщо звернення не відповідає вимогам позапланова перевірка діяльності приватного виконавця не проводиться, а таке звернення не розглядається про що повідомляється заявнику).

Слід відзначити і оновлення процедури застосування до приватного виконавця дисциплінарного стягнення. Так, пропонується такий вид дисциплінарного стягнення, як зупинення діяльності приватного виконавця

замінити на заборону відкривати нові провадження, що в свою чергу дозволить уникнути проблем по іншим провадженням.

Оновлено положення і щодо складу та повноважень Дисциплінарної комісії приватних виконавців (голова її секретар обираються на засіданні комісії шляхом голосування простою більшістю голосів від загального складу комісії; визначено вимоги до рішення Дисциплінарної комісії приватних виконавців про задоволення відповідного подання Міністерства юстиції України чи Ради приватних виконавців України та передбачена їх публікація на вебсайтах).

Також пропонується ввести уніфіковане поняття виконавчої санкції, що по суті є чинним виконавчим збором, що справляється на всій території України за примусове виконання рішень органами державної виконавчої служби та винагородою приватного виконавця за примусове виконання рішення приватним виконавцем.

Щодо цифровізації процесу примусового виконання рішень передбачається розширення функціоналу автоматизованої системи виконавчого провадження (зокрема щодо взаємодії виконавців з державними органами, банками та іншими фінансовими установами; формування відомостей, необхідних для обрахунку розмірів винагороди державних виконавців; автоматизація інших процесів діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців для здійснення виконавчого провадження).

З метою оптимізації роботи виконавців, а також визначення єдиного механізму перевірки державними органами, органами місцевого самоврядування, нотаріусами, іншими суб'єктами при здійсненні ними владних управлінських функцій відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень, а також торговцями цінними паперами, відомостей про боржника (у разі звернення особи за вчиненням дії щодо майна, що належить боржнику) проєктом Закону удосконалено проведення перевірки відомостей Єдиного реєстру боржників та повідомлення про це виконавців.

Слід зазначити, що виконавці звільняються від реєстрації обтяжень рухомого, нерухомого майна. Наявність відомостей про боржника в Єдиному реєстрі боржників слугуватиме недопущенню відчуження ним майна у будь який спосіб.

Крім того, з метою подолання корупційних факторів, які мають місце під час примусового виконання рішень, проєктом Закону передбачається новий механізм виключення відомостей про особу з Єдиного реєстру боржників та зняття арешту з його рахунків (у разі надходження на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби, рахунок приватного виконавця коштів, достатніх для задоволення вимог стягувача за рішенням, сума стягнення за яким становить до десяти розмірів мінімальної заробітної плати, установленої на 1 січня календарного року, та виконавчої санкції, які підлягають стягненню під час виконання такого рішення, автоматизованою системою виконавчого

провадження формуватиметься повідомлення про погашення заборгованості за виконавчим провадженням, яке є підставою для виключення відомостей про боржника з Єдиного реєстру боржників та зняття арешту з коштів боржника).

Також до важливих процесів цифровізації виконавчого провадження слід віднести і положення проєкту Закону спрямовані на запровадження Єдиного державного реєстру виконавчих документів.

Серед інших нововведень проєкту Закону запроваджується «один виконавчий документ-одне виконавче провадження» (тобто поновлення виконавчого провадження за яким виконавчий документ було повернуто стягувачу, а не відкриття нового виконавчого провадження. Зазначене дозволить виключити дублювання відомостей про боржника в Єдиному реєстрі боржників, а також сприятиме більш ефективному виконанню виконавчого документу оскільки відомості про виконання виконавчого документа будуть міститися в одному місці).

Щодо визначення особливостей виконання окремих категорій рішень слід зазначити, що наразі Закон України «Про виконавче провадження» не містить низки порядків виконання рішень, не пов'язаних зі стягнення коштів з боржника або зверненням стягнення на його майно. Здебільшого виконання таких рішень наразі носить формальний характер і не призводить до їх фактичного виконання (наприклад при виконанні рішень зобов'язального характеру до боржника застосовується два штрафи, розмір яких є не значним, та спрямовується повідомлення до правоохоронних органів і на цьому виконання рішення завершується).

При цьому, проєктом Закону встановлюються нові особливі порядки виконання, зокрема, рішення про відібрання дитини; рішення про повернення дитини в державу постійного проживання; рішення про витребування майна, передача стягувачу майна; рішення про витребування доказів; рішення про забезпечення позову; рішення про оплатне вилучення майна.

Нові підходи до звернення стягнення на майно боржника, визначення особливостей звернення стягнення на окремі види майна врегульовується у главі 7 проєкту Закону.

Статтею 97 передбачається визначення суті перевірки майнового стану боржника, а також шляхи її проведення та строки.

Крім того, в проєкті Закону визначена чітка послідовність дій, які спрямовані на звернення стягнення на майно боржника.

Також проєктом Закону визначено чіткі послідовні порядки звернення стягнення на кошти та доходи боржників. При цьому передбачено, що для зарахування заробітної плати, пенсії, стипендії, коштів, звернення стягнення на які заборонено відповідно до статті 119 цього Закону, а також інших коштів, накладення арешту та/або звернення стягнення на які заборонено законом,

боржник-фізична особа має право відкрити поточний рахунок із спеціальним режимом використання в порядку, передбаченому законодавством.

Важливим є і врегулювання в проєкті Закону питання звернення стягнення на нерухоме майно, в якому зареєстрована малолітня дитина. Так, передбачено, що якщо в описаному та арештованому виконавцем житловому будинку чи квартирі зареєстровано місце проживання малолітньої дитини, виконавець звертається до суду із поданням про вирішення питання про примусову реалізацію такого майна (відповідні зміни передбачено і до процесуального законодавства).

Заслужує уваги і запровадження нових порядків звернення стягнення на майно, яке має певну специфіку, зокрема, врегульовано питання звернення стягнення на зброю (стаття 108) та на ювелірні та інші вироби із дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення, напівдорогоцінного каміння, а також на лом і окремі частини таких виробів (стаття 109).

Щодо новацій під час реалізації арештованого майна слід відзначити запровадження можливості здійснення третіх електронних аукціонів у спосіб продажу майна з можливістю зниження початкової ціни, але не нижче 60 відсотків його вартості для нерухомого майна та 30 відсотків його вартості для рухомого майна та з подальшою можливістю додаткового подання цінових пропозицій. Проведення таких аукціонів передбачається лише у разі надання відповідної згоди стягувачем.

Крім того, проєктом Закону визначається порядок виконання кількох рішень про стягнення коштів з одного боржника різними виконавцями. Так, виконання кількох рішень щодо одного боржника здійснюватиметься у зведеному виконавчому провадженні (при відкритті виконавчого провадження виконавець (як державний так і приватний) зобов'язаний буде перевірити за даними автоматизованої системи виконавчого провадження наявність або відсутність іншого виконавчого провадження або зведеного виконавчого провадження щодо боржника стосовно якого відкрито виконавче провадження та у разі встановлення наявності відкритого виконавчого провадження щодо відповідного боржника, виконавець у день відкриття виконавчого провадження, зобов'язаний винести постанову про об'єднання виконавчих проваджень у зведене виконавче провадження, а у разі виявлення зведеного виконавчого провадження, – постанову про приєднання виконавчого провадження до зведеного виконавчого провадження).

Реалізація майна боржника у зведеному виконавчому провадженні здійснюється виконавцем, який першим провів опис та арешт такого майна.

Реалізація майна боржника, яке є предметом застави (іпотеки), у зведеному виконавчому провадженні здійснюється виконавцем, на виконанні у якого

перебуває виконавчий документ про звернення стягнення на таке майно. Розподіл стягнутих з боржника коштів (у тому числі одержаних від реалізації майна боржника) у зведеному виконавчому провадженні здійснюватиметься виконавцем, який забезпечив стягнення коштів.

Такі зміни дозволять здійснювати примусове виконання рішень з дотриманням прав всіх сторін виконавчого провадження, а також виключить такі явища як реалізація одного майна декількома виконавцями, або порушення черговості виплати стягувачам стягнутих з боржника коштів.

4. Стан нормативно-правової бази у зазначеній сфері правового регулювання

У цій сфері правового регулювання діють:

Закон України «Про виконавче провадження»;

Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів».

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Введення у дію зазначеного законодавчого акта не потребує додаткових витрат з державного чи місцевого бюджетів.

6. Прогноз соціально-економічних наслідків прийняття проекту

Прийняття Закону сприятиме становленню загальних засад та порядку здійснення примусового виконання рішень.

Запровадження передбачених законопроектом змін забезпечить суттєве підвищення ефективності виконання судових рішень, як необхідної складової виконання дотримання Україною Європейської конвенції з прав людини та розв'язання вкрай згубної ситуації, пов'язаної з виконанням рішень Європейського суду з прав людини (справи Іванов/Бурмич проти України), шляхом рішучого розвитку інституту приватного виконання, а також удосконалення правових інструментів примусового виконання рішень.

Народні депутати України

**В. БОЖИК
А. КОСТІН
та інші**

ЕАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: Божик Валерій Іванович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000CC122F002FCD8E00
Дійсний до: 21.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 405д9/1-2021/193659 від 14.06.2021

544000